

Dwudziestolecie międzywojenne
w arkuszach maturalnych z lat 2012-2019.
Wybrane ćwiczenia
Maturzysto, poćwicz z IPN w Łodzi!

Ćwiczenie I.

Na podstawie rysunków i tekstów satyrycznych opublikowanych w czasopiśmie „Mucha” w okresie dwudziestolecia międzywojennego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Rysunek 1.

Widzę teraz, że najwierniejszym przyjacielem z całego mego otoczenia był i jest ten wdzięczny instrument [...].

Rysunek 2.

Mało mi dali płynu, ale, że jestem chemikiem, to i z tego coś stworzę.

A. Rozpoznaj postaci przedstawione na rysunkach. Podaj ich nazwiska.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

Rysunek 1. Ignacy Paderewski

Rysunek 2. Ignacy Mościcki

Komentarz IPN: Ignacy Paderewski był znanym na świecie **pianistą**. Jeszcze przed wybuchem I wojny światowej koncertował na wszystkich kontynentach. W trakcie wojny wykorzystał swoją popularność i znajomość z zachodnimi politykami do prowadzenia działalności dyplomatycznej na rzecz niepodległości Polski. Jego powrót do kraju pod koniec 1918 r. i przyjazd do Poznania stał się impulsem do wybuchu powstania wielkopolskiego. Od stycznia do listopada 1919 r. sprawował funkcję premiera. W imieniu Rzeczypospolitej podpisał traktat pokojowy w Wersalu, który ustanowił nowy porządek w powojennej Europie, w tym m.in. niepodległość Polski.

Ignacy Mościcki był z wykształcenia **chemikiem**. Prowadził badania naukowe, a w niepodległej Polsce przyczynił się do rozwoju przemysłu chemicznego. Po przewrocie majowym (1926 r.) został wybrany prezydentem Rzeczypospolitej. Po napaści Niemiec na Polskę we wrześniu 1939 r. wyjechał z kraju wraz z rządem. Został internowany przez władze rumuńskie. W tej sytuacji, dla zachowania ciągłości władz polskich, przekazał urząd Władysławowi Raczkiewiczowi (rząd RP na uchodźstwie).

B. Uzupełnij tabelę, przyporządkowując właściwe informacje postaciom przedstawionym na rysunkach. Informacje wybierz spośród podanych.

przeprowadził reformę walutową
pełnił funkcję Prezydenta Rzeczypospolitej
dokonał zamachu stanu
reprezentował Polskę na konferencji pokojowej w Paryżu

Odpowiedź pochodząca z CKE:

Postać na rys. 1	reprezentował Polskę na konferencji pokojowej w Paryżu
Postać na rys. 2	pełnił funkcję Prezydenta Rzeczypospolitej

Ćwiczenie II.

Na podstawie tekstów źródłowych wykonaj polecenie.

Źródło 1.

Odezwa Ogólnorosyjskiego Centralnego Komitetu Wykonawczego i Rady Komisarzy Ludowych, kwiecień 1920 r.

Do wszystkich robotników, chłopów i uczciwych obywateli Rosji! [...] Wojska polskich obszarników i kapitalistów zagarnęły [...] Żytomierz i zagrażają Kijowowi. [...] Mało tego, [...] rząd polski otwarcie mówi o zamiarze zagarnięcia całej Ukrainy, aby ją przekazać dyrektoriatowi Petlury. [...] Polski pokój – oznacza całkowite ujarznienie nie tylko litewskich, białoruskich, ale i ukraińskich robotników i chłopów i milionów czysto rosyjskiej ludności. Nad nimi wszystkimi ma zamiar panować [...] polski żandarm. [...]

Na podstawie: A.J. Leinwand, *Czerwonym młotem w orła białego. Propaganda sowiecka w wojnie z Polską 1919–1920*, Warszawa 2008, s. 100–101.

Źródło 2.

Fragment przemówienia Józefa Piłsudskiego, maj 1920 r.

Polska i Ukraina przeżyły ciężką niewolę. [...] Niewola i prześladowanie były stałym udziałem obydwu krajów. [...] I w błysku naszych bagnatów i naszych szabel nie powinniście widzieć nowego narzucania cudzej woli. Chcę, abyście w nim widzieli odbłyśk swej wolności. Ataman wasz [Petlura] w pięknej swej odezwie obiecał zwołać jak najprędzej wolny sejm w wolnej Ukrainie. Szczęśliwym będę, kiedy nie ja – mały sługa swego narodu – ale przedstawiciele sejmu polskiego i ukraińskiego ustanowią wspólną płaszczyznę porozumienia.

J. Piłsudski, *Wybór pism*, Wrocław 1999, s. 192 –193.

Oceń, czy oba źródła zawierają podobną interpretację celów polskiej ofensywy na Ukrainie w 1920 r. Odpowiedź uzasadnij.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Źródła wskazują różne cele polskiej ofensywy na Ukrainie. Władze radzieckie twierdziły, że Polska chce zagarnąć Ukrainę, a Józef Piłsudski dowodził, że chce uwolnić Ukrainę od wroga – przynieść jej wolność, uwolnić od terroru bolszewickiego.

Komentarz IPN: W wyniku I wojny światowej na terenie Ukrainy, której ziemie znajdowały się dotychczas pod dwoma zaborami austriackim i rosyjskim, powstały dwa państwa: **Ukraińska Republika Ludowa** oraz **Zachodnioukraińska Republika Ludowa**. Pierwsze z nich prowadziło od listopada 1918 r. wojnę z:

bolszewikami usiłującymi przyłączyć Ukrainę do Rosji oraz armią tzw. białych (wojsk broniących dawnego ustroju Rosji).

W tym samym czasie ZRL podjęła walkę z Polakami m.in. o Wschodnią Galicję (m.in. Lwów). Na początku 1919 r. oba państwa ukraińskie zjednoczyły się jako URL, a na jej czele stanął Semen Petlura. Latem 1919 r. oddziały polskie zajęły Galicję Wschodnią. Stan ten został potwierdzony zawartym w kwietniu 1920 r. układem między obu stronami. W obliczu trwającej ofensywy bolszewickiej Polska i Ukraina zawarły wówczas umowę o wspólnej walce przeciwko bolszewikom. Efektem tej umowy była wspólna wyprawa na zajęty przez bolszewików Kijów.

Ćwiczenie III.

Na podstawie fragmentu biografii Meriana Coopera^[1] wykonaj polecenia.

Całym sercem pragnął walczyć o Polskę. W kolejnym [...] liście do ojca [...] wspomniał historię z dzieciństwa, jakie go zawiodły w ten obszar ogarnięty wojną: „Stale czuję żal, że tak mało robię dla sprawy polskiej wolności, gdy Pułaski uczynił dla nas tyle dobra, i wciąż wspominam twoje opowieści, jak zmarł w ramionach mego przodka. [...] W czerwcu 1920 r. szczęście najwyraźniej zaczęło opuszczać Meriana Coopera i Bucka Crawforda. Obaj lądowali awaryjnie na otwartym polu [...], gdzie wytropili ich żołnierze nieustraszonej Armii Konnej generała Budionnego. [...] Cooper i Crawford podpalili samolot, pod osłoną płomieni czmychnęli do lasu i cudem udało im się ocalić życie. [...]

Na podstawie: M.C. Vaz, *Szalone życie Meriana Coopera, twórcy King Konga*, Warszawa 2010, s. 84–85, 89.

A. Podaj nazwę wojny, w której uczestniczył Merian Cooper.

Odpowiedź pochodząca z CKE: wojna polsko-bolszewicka

B. Wyjaśnij przyczyny, które skłoniły Meriana Coopera do udziału w walkach opisanych w tekście.

Odpowiedź pochodząca z CKE: M. Cooper żywił wdzięczność do Polaków za ich wkład w wyzwolenie Ameryki spod władzy Anglików.

Zob. komentarz do Ćwiczenia V.

^[1] Merian Cooper (1893–1973) – amerykański pilot, reżyser i scenarzysta.

Ćwiczenie IV.

Na podstawie tekstu źródłowego wykonaj polecenia.

Wszystkie zasadnicze decyzje w ciągu wojny podejmowałem sam, nie zwołując nigdy żadnej rady. [...] Najbliżej mnie z urzędu stali w owe czasy trzej panowie: generał Rozwadowski, jako szef sztabu, generał Sosnkowski, jako minister wojny, i świeżo przybyły generał Weygand, jako doradca techniczny misji francusko-angielskiej, przysłanej w tym groźnym dla nas czasie. [...] Mieliśmy wysłać delegację [na rokowania pokojowe] do Mińska [litewskiego], gdzie się znajdował pan Tuchaczewski [...]. Inaczej jak zebranią tego nazwać nie mogę, gdyż wszczynać miano rozmowę o pokoju w chwili, kiedy zwycięski nieprzyjaciel do stolicy naszej pukał i groził zniszczeniem organizacji państwa [...]. Jako Naczelny Wódz i Naczelnik Państwa mocno w rachubę brać musiałem, by nasza delegacja nie wyjeżdżała ze stolicy bez pewności jej utrzymania. [...] 6 sierpnia nie na jakiejś naradzie, lecz w samotnym pokoju w Belwederze przepracowywałem samego siebie dla wydobycia decyzji [o rozpoczęciu bitwy].

[w:] „Karta” 2005, nr 45, s. 14–15.

A. Podaj imię i nazwisko autora zacytowanego tekstu.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Józef Piłsudski.

Komentarz IPN: W tekście wymienione zostały funkcje autora: Naczelny Wódz i Naczelnik Państwa.

Pierwszą z nich Józef Piłsudski objął po powrocie do Warszawy z więzienia w Magdeburgu (Niemcy) z rąk Rady Regencyjnej 14 listopada 1918 r. Oznaczało to przejęcie dowództwa nad Wojskiem Polskim, które pełnił do 1923 r.

Drugą funkcję sprawował prawie od początku istnienia państwa polskiego, tj. od 22 listopada 1918 r. do chwili wyboru pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej – Gabriela Narutowicza – w 1922 r. Urząd prezydenta został wprowadzony do ustroju Polski tzw. konstytucją marcową z 1921 r.

B. Podaj, w którym roku miały miejsce wydarzenia opisane w tekście.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 1920 r.

C. Wyjaśnij znaczenie bitwy, o której wspomniano w tekście, dla losów Polski i Europy.

Odpowiedź pochodząca z CKE: uchroniła Polskę przed utratą niepodległości i zatrzymała rewolucję bolszewicką dążącą do opanowania pozostałych państw europejskich.

Zob. komentarz do Ćwiczenia V.

Ćwiczenie V.

Wypowiedź kpt. Charles'a de Gaulle'a

Ofensywa rozpoczęła się świetnie. Grupa Manewrowa, którą dowodzi szef państwa, Piłsudski, [...] szybko przesuwa się na północ. Nieprzyjaciół [...] nigdzie nie stawia poważnego oporu, ucieka w rozsypce na wszystkie strony albo poddaje się całymi oddziałami. Zresztą, w tym samym czasie uderzenie Rosjan [...] załamało się [...]. Ach! Cóż to było za piękne posunięcie! Nasi Polacy jak gdyby przypięli skrzydła, aby je wykonać; ci sami żołnierze, przed tygodniem wyczerpani fizycznie i moralnie, biegną naprzód, pokonują dziennie czterdziestokilometrowe etapy.

A. Knyt, *Zwycięstwo pod Warszawą*, „Karta” 2005, nr 45, s. 35–36.

Podaj stosowaną w historiografii nazwę wydarzenia opisanego w źródle i rok, w którym miało ono miejsce.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

Nazwa wydarzenia: bitwa warszawska/ cud nad Wisłą/ wojna polsko-bolszewicka (radziecka, sowiecka)

Rok: 1920

Komentarz IPN: Kulminacyjnym wydarzeniem wojny polsko-bolszewickiej była stoczona w dniach 13-25 sierpnia 1920 r. Bitwa Warszawska, której plan operacyjny, na podstawie koncepcji Józefa Piłsudskiego, przygotowali gen. Tadeusz Rozwadowski, płk Tadeusz Piskor i kpt. Bronisław Regulski.

13 sierpnia 1920 r. rozpoczęła się bitwa w okolicach Radzymina i Ossowa. 15 sierpnia 1920 r. wojska dowodzone przez Piłsudskiego rozpoczęły ofensywę znad Wieprza, wspierając żołnierzy walczących pod Radzyminem. Polacy pokonali wówczas atakujące Warszawę wojska gen. Michaiła Tuchaczewskiego. Bolszewicy wycofywali się na wschód.

Wojna polsko-bolszewicka nie została jednak wówczas rozstrzygnięta. Pod koniec sierpnia pod Komarowem polskie siły pokonały Armię Konna Siemiona Budionnego, a we wrześniu 1920 r. odniosły zwycięstwo w bitwie nad Niemnem.

18 marca 1921 r. Polska i Rosja bolszewicka zawarły pokój w Rydze, w którym ustalono przebieg granic między tymi państwami. Zadeklarowały, że nie będą ingerować w wewnętrzne sprawy drugiej strony.

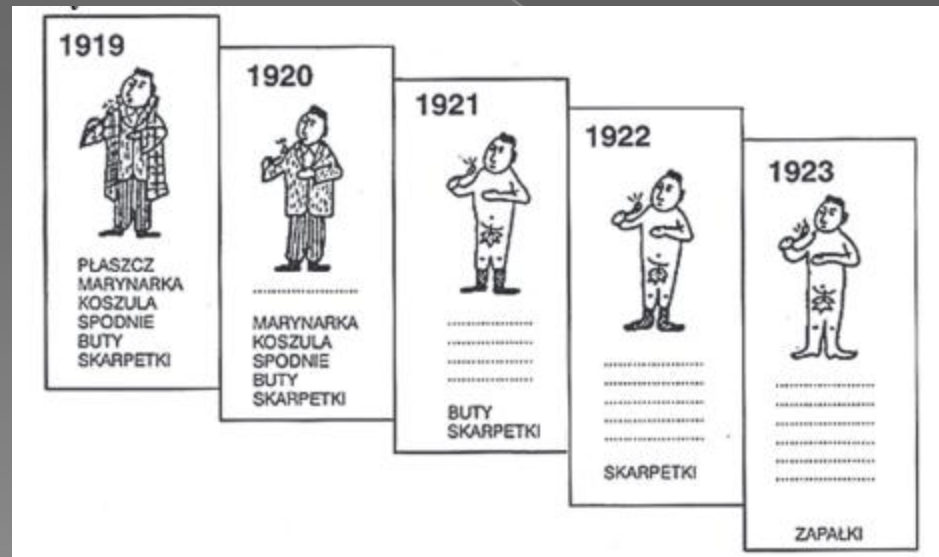
Ćwiczenie VI.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

Tocząca się [na wschodzie] wojna [...] nie ułatwiała prób reformowania finansów publicznych i poprawy trudnej sytuacji ekonomicznej kraju. [Zamówienia wojskowe] stymulowały jednak rozwój gospodarczy kraju, a rosnąca inflacja [...] początkowo także przynosiła pewne korzyści. Niewątpliwie niekorzystnym efektem występowania wysokiej inflacji były trudności ze zrównoważeniem budżetu, ponieważ dochody uzyskane w postaci podatków szybko traciły na wartości, zakupy dokonywane przez państwo wiązały się z wyższymi wydatkami. To powodowało powstawanie deficytu, który finansowano drukowaniem pieniądza, co z kolei powiększało inflację. Ten samonapędzający się mechanizm, którego nie udało się zatrzymać żadnemu z dotychczasowych rządów, ostatecznie doprowadził do hiperinflacji nieprzynoszącej żadnych korzyści. Nie można było zwlekać. Konieczna była reforma.

Na podstawie: <http://jpilsudski.org>

Źródło 2.

A. Rozstrzygnij, czy oba źródła dotyczą tego samego okresu w historii Polski. Odpowiedź uzasadnij.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

Rozstrzygnięcie: Tak

Uzasadnienie: W źródle 1. jest mowa o wojnie na wschodzie (wojna polsko--bolszewicka) oraz jej gospodarczych następstwach – hiperinflacji. Te informacje pozwalają określić czas na lata od 1919/1920 (wojna z Rosją Sowiecką) do 1923 (hiperinflacja w Polsce). Źródło 2. pokazuje to samo zjawisko (spadek wartości pieniądza, zubożenie) na przestrzeni lat 1919–1923.

B. Podaj nazwisko premiera, który przeprowadził konieczną reformę.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Grabski [Władysław]

Komentarz IPN: W obliczu trudnej sytuacji finansowej państwa polskiego Sejm powołał w 1923 r. tzw. rząd fachowców. Działania premiera Władysława Grabskiego doprowadziły do zlikwidowania hiperinflacji i obniżenia deficytu w budżecie państwa. Zdevaluowaną markę zastąpił złoty polski, emitowany przez utworzony w 1924 r. Bank Polski. Waluta ta była stabilna aż do wybuchu II wojny światowej. Rząd Grabskiego przygotował również reformę rolną, która została uchwalona pod koniec 1925 r.

Wobec narastających problemów, m.in. wzrostu bezrobocia, oznak inflacji, ograniczenia produkcji przemysłowej, rząd podał się do dymisji w listopadzie 1925 r.

Ćwiczenie VII.

Na podstawie tekstu źródłowego i własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Proklamowanie strajku generalnego przez PPS Warszawski Okręgowy Komitet Robotniczy PPS uchwalił: Wezwać wszystkich robotników i pracowników miasta Warszawy do powszechnego strajku w dniu 14 [maja] aż do odwołania. [...] Niech strajk ten będzie potężnym protestem przeciwko rządowi Chjeno-Piasta i Wojciechowskiego. Niech strajk ten będzie potężną manifestacją na rzecz Józefa Piłsudskiego [...].

[w:] *Z dziejów Polski 1864–1939. Teksty źródłowe do nauczania historii Polski (1864–1939)*, oprac. M. Borucki, Warszawa 1978, s. 168.

A. Podaj nazwę wydarzenia, w związku z którym Polska Partia Socjalistyczna podjęła decyzję przedstawioną w tekście.

Odpowiedź pochodząca z CKE: przewrót majowy/zamach majowy

Zob. komentarz do Ćwiczenia IX.

B. Wyjaśnij, dlaczego decyzja podjęta przez Polską Partię Socjalistyczną uniemożliwiła przybycie wojska z Wielkopolski na pomoc rządowi i prezydentowi.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Strajk pracowników kolei uniemożliwił transport wojsk rządowych do Warszawy.

Ćwiczenie VIII.

Na podstawie tekstu źródłowego oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Fragment opracowania historycznego

P. Prezydent zażądał od Rady Ministrów odpowiedzi na pytanie, czy w związku z sytuacją wytworzoną zajęciem stolicy przez wojska Piłsudskiego, grożącą w dalszym ciągu przewlekłą wojną domową, należy prowadzić dalej walkę, czy jej zaniechać. Rada Ministrów jednomyślnie uznając, że przedłużenie walki w tych warunkach doprowadzi do wojny pomiędzy poszczególnymi dzielnicami Rzeczypospolitej, że konieczne jest użycie całości wojska dla obrony granic państwa, wojną taką zagrożonych, że wreszcie niezbędne jest w interesie państwa usunięcie rozdziału dzielącego naród oraz wojsko na dwa wrogie obozy. [...] Rada Ministrów uchwaliła zgłosić swą dymisję. P. Prezydent Rzeczypospolitej jednocześnie zakomunikował swą decyzję złożenia urzędu Prezydenta.

A. Garlicki, *Z Sulejówka do Belwederu*, Warszawa 1990, s. 43.

A. Podaj rok, w którym rozgrywały się podane wydarzenia.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 1926

B. Podaj imię i nazwisko Prezydenta RP, o którym mowa w tekście.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Stanisław Wojciechowski

Zob. komentarz do Ćwiczenia IX.

Ćwiczenie IX.

Na podstawie tekstu źródłowego i własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Relacja pułkownika Ludwika Kmicic-Skrzyńskiego [fragment]

Oddziały garnizonu warszawskiego powróciły do swoich koszar [...]. Warszawa uspokajała się. W parę dni potem odbyło się Zgromadzenie Narodowe w celu wyboru nowego prezydenta RP. [...] Spodziewaliśmy się, że Marszałek zostanie wybrany prezydentem. [...] Nowa wiadomość, że Marszałek wyboru nie przyjął, ale wysunął innego kandydata. Zamieniliśmy się w słupy soli. Nie mogliśmy tego posunięcia Marszałka zrozumieć.

Warszawa [...], Seria edukacyjna Domu Spotkań z Historią i Ośrodka Karta, Warszawa 2006, s. 58.

A. Podaj stosowaną w historiografii nazwę wydarzeń, po których Warszawa uspokajała się.

Odpowiedź pochodząca z CKE: przewrót majowy/zamach majowy

Komentarz IPN:

20 listopada 1925 r. na czele rządu polskiego stanął Aleksander Skrzyński. Problemy w prowadzeniu polityki gospodarczej, która miała realizować jednocześnie program prawicy i lewicy doprowadziły do upadku rządu na początku maja 1926 r. Kolejne próby tworzenia gabinetu były bezskuteczne. Ostatecznie 10 maja utworzona została koalicja endecji, chadecji, PSL „Piast” i NPR (tzw. koalicja „Chjeno-Piasta”), a premierem został Wincenty Witos, co krytykowały ugrupowania lewicowe. Piłsudski uważał, że wojsko i polityka zagraniczna nie mogą być podporządkowane niestabilnej koalicji parlamentarnej. Rząd nie cieszył się również uznaniem społeczeństwa.

11 maja gen. Lucjan Żeligowski odchodzący ze stanowiska ministra spraw wojskowych przekazał dowództwo nad wojskami, które przybyły do Rembertowa pod Warszawą, Piłsudskiemu. 12 maja wojska te zajęły Pragę. Tego dnia Piłsudski spotkał się na moście Poniatowskiego z prezydentem Stanisławem Wojciechowskim i zażądał ustąpienia rządu Witosa. Podczas rozmowy nie osiągnięto porozumienia. Piłsudski powrócił do warszawskiej Pragi i nie zdecydował o podjęciu działań. Niemniej jednak niebawem na moście Kierbedzia przy placu Zamkowym doszło do starcia między siłami rządowymi a piłsudczykami, co zapoczątkowało trzydniowe walki. W starciach zginęło 379 osób.

15 maja premier Wincenty Witos i prezydent Stanisław Wojciechowski podali się do dymisji. Urząd premiera objął Kazimierz Bartel, a Józef Piłsudski został ministrem spraw wojskowych. 31 maja Piłsudski został wybrany przez Zgromadzenie Narodowe prezydentem RP, ale ten nie zgodził się objąć urzędu i zaproponował kandydaturę Ignacego Mościckiego. Przewrót majowy rozpoczął okres rządów sanacji.

B. Podaj nazwę konstytucji, na mocy której odbyły się wybory nowego prezydenta wspomniane w tekście.

Odpowiedź pochodząca z CKE: konstytucja marcowa

Komentarz IPN: Głównym zadaniem pierwszego sejmiku w niepodległej Polsce (tzw. Sejm Ustawodawczy 1919-1922) było nadanie państwu ram ustrojowych. Temu służyła uchwalona w 1921 r. tzw. **konstytucja marcowa**. Wprowadzała ona system, w którym nadrzędną władzę sprawował parlament. Powoływała również urząd prezydenta, ale jego rolę sprowadzała głównie do funkcji reprezentacyjnych. Kolejną konstytucję uchwalono w 1935 r. (tzw. **konstytucja kwietniowa** – zob. **Ćwiczenie XI**).

C. Podaj imię i nazwisko kandydata na prezydenta zaproponowanego przez Marszałka.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Ignacy Mościcki

Zob. komentarz do **Ćwiczenia I**.

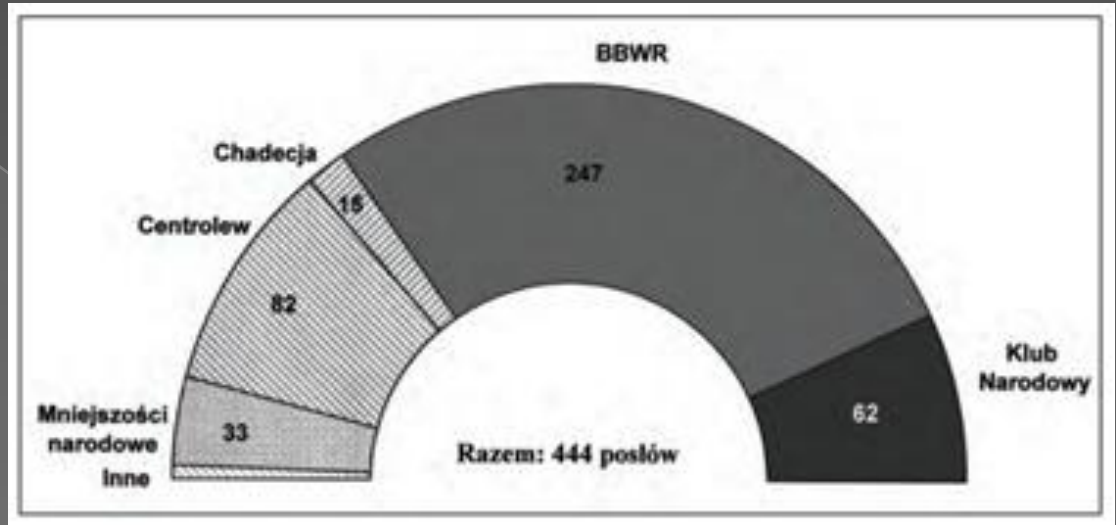
Ćwiczenie X.

Na podstawie źródeł oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

[w:] *Wielka historia Polski*, t. 9, Kraków 2002, s. 183.

Źródło 1. Plakat wyborczy z 1930 r.

Na podstawie: *Wielka historia Polski*, t. 9, Kraków 2002, s. 184.

Źródło 2. Układ sił politycznych w sejmie na podstawie wyników wyborów z 1930 r.

Źródło 3.

List profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego do posła BBWR profesora Adama Krzyżanowskiego (fragmenty)

Liczne wydarzenia [...] podważają [...] moralne podstawy naszego życia społecznego i politycznego w Polsce [...]. W szeregu tych zdarzeń sprawa więźniów brzeskich [aresztowanych w nocy z 9 na 10 września 1930 r.] jest zjawiskiem najgroźniejszym. [...] Przedstawiamy Panu wiadomości o losie więźniów: Więźniowie Ci, byli ministrowie Rzeczypospolitej Polskiej, posłowie na Sejm Polski [...] byli zmuszani do wykonywania prac poniżających. Więźniowie byli głodzeni przez dwa miesiące [...]. Niektórzy więźniowie byli bici. [...] Jesteśmy przekonani, że Pan uczyni wszystko [...] dla naprawienia krzywd i zapobieżenia powtórzeniu się w Polsce podobnych wypadków.

[w:] *Wielka historia Polski*, t. 9, Kraków 2002, s. 187.

A. Podkreśl poprawne zakończenie zdania.

Źródło 1. to plakat wyborczy

1. Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem.
2. Centrolewu.
3. Chadecji.
4. Klubu Narodowego.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 1.

Komentarz IPN: W okresie przewrotu majowego (1926 r.) zwolennicy Józefa Piłsudskiego nie byli skupieni w jednej partii politycznej. Wobec nadchodzących wyborów parlamentarnych (1928 r.) stworzyli ugrupowanie Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem, które wystartowało również w kolejnych wyborach (1930 r. i 1935 r.). Po śmierci J. Piłsudskiego (1935 r.), wkrótce po wygranych wyborach BBWR rozwiązało się na skutek konfliktów wewnętrznych.

B. Czy ugrupowanie, które zwyciężyło w wyborach przeprowadzonych 16 listopada 1930 r., mogło samodzielnie utworzyć rząd? Odpowiedź uzasadnij.

Odpowiedź pochodząca z CKE: BBWR zdobył w wyborach znaczącą przewagę głosów (ponad 50%), dzięki czemu mogło samodzielnie utworzyć rząd.

C. Wyjaśnij, dlaczego władze sanacyjne zdecydowały się na aresztowania, o których mowa w źródle 3.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Aresztowanie czołowych polityków opozycji miało umożliwić stronnictwu sanacyjnemu wygranie wyborów parlamentarnych przez wyeliminowanie przeciwników z kampanii wyborczej oraz zastraszenie pozostałych polityków opozycji.

D. Podkreśl poprawne zakończenie zdania.

Zacytowany list (źródło 3.) został napisany w obronie polityków, wśród których był

1. Ignacy Mościcki.
2. Gabriel Narutowicz.
3. Ignacy Paderewski.
4. Wincenty Witos.

Odpowiedź pochodząca z CKE: 4.

Komentarz IPN: Odpowiedzią na zamach majowy z 1926 r. oraz autorytarny sposób sprawowania władzy przez obóz sanacyjny było powstanie „Centrolewu” (1929 r.) – antysanacyjnej koalicji 5 partii politycznych, m.in. PPS, PSL „Piast”, PSL „Wyzwolenie”. Przed nadchodzącymi wyborami parlamentarnymi (1930 r.) sanacja (BBWR) zdecydowała się wyeliminować z kampanii wyborczej najważniejszych polityków „Centrolewu”, m.in. trzykrotnego premiera RP Wincentego Witosa (PSL) i Wojciecha Korfanteo (Chadecja). Łącznie aresztowano około 5 tys. działaczy opozycji i osadzono m.in. w twierdzy w Brześciu nad Bugiem (stąd określenie „wybory brzeskie”). Więźniowie byli poniżani i stosowano wobec nich przemoc fizyczną.

Ćwiczenie XI.

Fragmety polskich konstytucji z XX w.

Fragment 1.: [...] Najwyższymi organami Rzeczypospolitej Polskiej są: w zakresie ustawodawstwa – Sejm Ustawodawczy, w zakresie władzy wykonawczej – Prezydent Rzeczypospolitej, Rada Państwa i Rząd Rzeczypospolitej, w zakresie wymiaru sprawiedliwości – niezawisłe sądy.

Fragment 2.: [...] Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Organami Narodu w zakresie ustawodawstwa są Sejm i Senat, w zakresie władzy wykonawczej – Prezydent Rzeczypospolitej łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, w zakresie wymiaru sprawiedliwości – niezawisłe Sądy.

Fragment 3.: [...] Na czele Państwa stoi Prezydent Rzeczypospolitej. [...] Na nim spoczywa odpowiedzialność wobec Boga i historii za losy Państwa. [...] W jego osobie skupia się jednolita niepodzielna władza państwowa.

prawo.sejm.gov.pl

Rozstrzygnij, który fragment pochodzi z konstytucji uchwalonej w okresie rządów sanacji; podaj stosowaną w historiografii nazwę tej konstytucji i rok jej uchwalenia.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

Rozstrzygnięcie: fragment 3

Nazwa: konstytucja kwietniowa

Rok: 1935

Komentarz IPN: Jednym z najważniejszych celów obozu sanacyjnego była zmiana konstytucji. 26 stycznia 1934 r. podczas posiedzenia Sejmu przedstawiono nieformalny projekt ustawy zasadniczej, po czym opozycja na znak protestu, opuściła salę. Obecni posłowie BBWR zagłosowali za wprowadzeniem nagłego trybu obrad, a następnie zatwierdzili poprzez akklamację nową konstytucję, analogicznie do zwykłej ustawy.

Prezydent Ignacy Mościcki konstytucję podpisał 23 kwietnia 1935 r. Umacniała ona pozycję prezydenta. Otrzymał władzę zwierzchnią nad rządem, sejmem, senatem, sądownictwem i siłami zbrojnymi. W ustawie zapisano, iż „funkcje rządzenia państwem nie należą do sejmu”. Dodatkowe kompetencje prezydent uzyskiwał w czasie wojny.

Kandydata na urząd prezydenta proponowało Zgromadzenie Elektorów. Jednocześnie ustępujący prezydent mógł wskazać własnego kandydata. Jeżeli skorzystał z prerogatywy, wyboru dokonywano w powszechnym głosowaniu.

Ćwiczenie XII.

Na podstawie źródła oraz własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Fotografia

<http://germanhistorydocs.ghi-dc.org>.

Napis na ławce: TYLKO DLA ARYJCZYKÓW.

A. Podaj nazwę ideologii obecnej w życiu społeczno-politycznym Niemiec, o której świadczy napis na ławce przedstawionej na fotografii.

Odpowiedź pochodząca z CKE: nazizm/rasizm

B. Zaznacz poprawne dokończenie zdania i uzasadnij swój wybór.

Fotografia mogła zostać wykonana najwcześniej w roku

A. 1918.

B. 1932.

C. 1935.

D. 1939.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

C.

Uzasadnienie: Od 1935 r. obowiązywały ustawy norymberskie dyskryminujące Żydów w III Rzeszy.

Komentarz IPN: 15 września 1935 r. niemiecki Reichstag podczas sesji wyjazdowej w Norymberdze uchwalił ustawy *O obywatelstwie Rzeszy*, *O ochronie niemieckiej krwi i niemieckiego honoru* oraz *O barwach i fladze Rzeszy*.

Ustawy norymberskie wprowadzały podział na pełnoprawnych obywateli Rzeszy Niemieckiej – „Aryjczyków” oraz „nie-Aryjczyków”. Na mocy aktów, Żydzi mogli zostać pozbawieni wszelkich praw obywatelskich. Zabraniano im wywieszania flagi państwowej. Zaczął obowiązywać zakaz małżeństw między Aryjczykami a Żydami, a także unieważniano już istniejące tzw. małżeństwa mieszane.

Ćwiczenie XIII.

Na podstawie tekstu i własnej wiedzy wykonaj polecenia.

Dyktator [...] dążący za wszelką cenę do zachowania miana pierwszego i największego faszysty [...]. Kiedy kazał wprowadzić pruski krok defiladowy, [...] nadaremnie perswadowano mu, iż średnia wzrostu żołnierzy [...] wynosi 165 cm i nie pozwala na tego rodzaju popisy. Gdy – odrzucając swe dawne poglądy na szkodliwość antysemityzmu – nakazał wprowadzić ustawodawstwo rasistowskie, sprzeciw był powszechny: od papieża Piusa XI i króla Włoch Wiktora Emanuela III poczynając. [...] Kiedy [...] wrócił z konferencji [...] w 1938 r., gdzie odegrał rolę superarbitra, był wściekły, iż rodacy sławią go jako apostoła pokoju. Pragnął za wszelką cenę przekształcić Włochów w naród militarystów.

Na podstawie: J.W. Borejsza, *Stulecie zagłady*, Gdańsk–Warszawa 2011, s. 84.

A. Rozpoznaj postać, której dotyczy tekst.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Benito Mussolini

Komentarz IPN: Benito Mussolini był twórcą włoskiego faszyzmu. Po dokonanych zamachu stanu w 1922 r. ogłosił się wodzem (duce) państwa włoskiego wprowadzając dyktaturę faszystowską. Od 1936 r. Włochy pozostawały w sojuszu z III Rzeszą Niemiecką.

B. Podaj nazwę miasta, w którym odbyła się konferencja wspomniana w tekście.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Monachium

C. Podaj nazwę terytorium, którego dotyczyły postanowienia konferencji wspomnianej w tekście.

Odpowiedź pochodząca z CKE: czeskie Sudety. **Zob. komentarz do Ćwiczenia XIV.**

Ćwiczenie XIV.

Źródło 1. Fragment opracowania historycznego

W końcu września [...] spotkali się Daladier [...], Chamberlain [...] i dwaj „wodzowie” – Hitler [...] oraz Mussolini [...]. Podpisali oni traktat, upoważniający Niemcy do zajęcia Sudetów. Czechosłowacji nikt nie pytał o zdanie. Trzy państwa gwarantowały nienaruszalność reszty Czechosłowacji, ale Niemcy nie podpisały tych gwarancji. „Uratowałem pokój dla naszego pokolenia” – stwierdził Chamberlain po powrocie [...].

A. Radziwiłł, W. Roszkowski, *Historia 1871–1939*, Warszawa 1999, s. 264–265.

Na podstawie źródła oceń prawdziwość poniższych zdań. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, albo F – jeśli jest fałszywe.

1.	Porozumienie opisane w źródle było efektem polityki <i>appeasementu</i> .	P	F
2.	Traktat opisany w źródle, mówiący o zajęciu Sudetów przez Niemcy, wszedł w życie w 1939 r.	P	F
3.	Tekst źródłowy dotyczy wydarzeń, które poprzedził <i>Anschluss</i> Austrii.	P	F

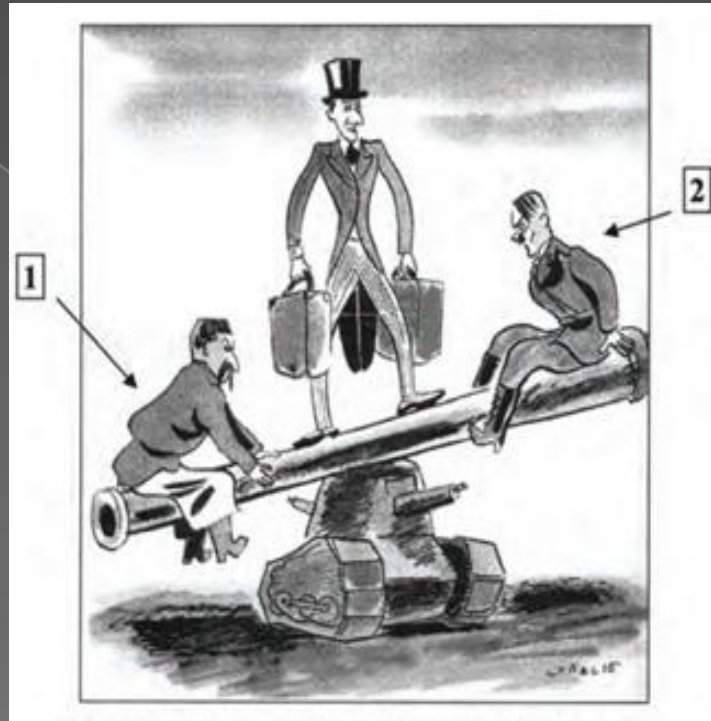
Odpowiedź pochodząca z CKE: 1 – P, 2 – F, 3 – P

Komentarz IPN: Po włączeniu 12 marca 1938 r. Austrii do Rzeszy Niemieckiej, Adolf Hitler chciał przejąć, zamieszkały w większości przez ludność niemiecką i przyznany po I wojnie światowej Czechosłowacji, Kraj Sudetów. Region ten przyłączono do Rzeszy Niemieckiej w wyniku porozumienia (tzw. układu monachijskiego), które 30 września 1938 r. (z datą 29 września 1938 r.) zawarli na konferencji w Monachium Adolf Hitler (Niemcy), Benito Mussolini (Włochy), Neville Chamberlain (Wielka Brytania) i Édouard Daladier (Francja).

Zgoda Francji i Wielkiej Brytanii na niemiecką aneksję tych ziem wynikała z ich polityki powstrzymania wojny w Europie za wszelką cenę, w tym ustępstw wobec Niemiec (tzw. polityka *appeasementu*).

Ćwiczenie XV.

Na podstawie rysunku opublikowanego w polskim czasopiśmie satyrycznym w 1939 r. wykonaj polecenia.

Podróże ministra Becka, czyli: polityka równowagi...

[w:] „Wróble na Dachy” 1939, nr 3, okładka.

A. Wyjaśnij koncepcję polityki zagranicznej, której dotyczy rysunek.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

Polityka równowagi oznaczała zachowanie podobnego dystansu politycznego wobec III Rzeszy i ZSRS.

Komentarz IPN: Józef Beck był ministrem spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej w przededniu wybuchu II wojny światowej. W tym czasie Rzesza niemiecka zaproponowała Polsce udział w sojuszu przeciwko ZSRS (pakt antykomiternowski). Beck odrzucił tę propozycję uznając, że udział Polski w wojnie przeciwko Związkowi Sowieckiemu jest wbrew interesom RP. Z kolei ZSRS wysunęły propozycję pomocy Polsce na wypadek wojny z Niemcami w zamian za zgodę na przemarsz wojsk sowieckich przez terytorium Polski. Również ten projekt został odrzucony przez władze polskie.

B. Rozpoznaj postaci przedstawione na rysunku.

Odpowiedź pochodząca z CKE:

1. Józef Stalin
2. Adolf Hitler

C. Oceń, czy polityka, której dotyczy rysunek, skutecznie zabezpieczyła interesy Polski w 1939 r. Odpowiedź uzasadnij.

Odpowiedź pochodząca z CKE: Polityka zobrażowana na rysunku nie zabezpieczyła interesów Polski, ponieważ oba państwa zawarły sojusz, a następnie dokonały inwazji na państwo polskie.

Zob. komentarz do Ćwiczenia XVI.

Ćwiczenie XVI.

Przemówienie radiowe Wiaczesława Mołotowa [fragment]

Dzisiaj, o godzinie 4 rano, wojska [...] zaatakowały w wielu miejscach nasze granice i zbombardowały z powietrza nasze miasta [...]. Ta niesłychana napaść na nasz kraj stanowi bezprzykładne wiarołomstwo w dziejach cywilizowanych narodów. [...] Cały nasz naród powinien obecnie zespolic się i zjednoczyć jak nigdy dotąd. Każdy z nas powinien wymagać od siebie i od innych [...] ofiarności godn[ej] prawdziwego radzieckiego patrioty, aby zapewnić zaspokojenie wszystkich potrzeb Armii Czerwonej [...]. Rząd wzywa was [...] do jeszcze silniejszego zwarcia swoich szeregów wokół naszej okrytej chwałą partii bolszewickiej, wokół naszego Rządu Radzieckiego i naszego wielkiego wodza, tow. Stalina. Nasza sprawa jest słuszna. [...] Zwycięstwo należeć będzie do nas.

Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2001, s. 204–205.

A. Zaznacz poprawne dokończenie zdania.

Tekst przemówienia odnosi się do wydarzenia, które miało miejsce

- A. przed niemiecką agresją na Danię i Norwegię.
- B. po japońskim ataku na Pearl Harbor.
- C. przed podpisaniem Karty atlantyckiej.
- D. po walkach o El-Alamejn.

Odpowiedź pochodząca z CKE: C.

B. Wyjaśnij, odwołując się do wydarzeń historycznych, dlaczego Wiaczesław Mołotow nazwał agresję na swoje państwo bezprzykładnym wiarołomstwem.

Odpowiedź pochodząca z CKE (przykładowe odpowiedzi):

Wiaczesław Mołotow nazwał agresję niemiecką na ZSRR/ZSRS/Związek Radziecki/Sowietów bezprzykładnym wiarołomstwem, gdyż w sierpniu 1939 r. oba państwa podpisały pakt o nieagresji (pakt Ribbentrop-Mołotow).

Ponieważ przed agresją na ZSRR Hitler współpracował/był w sojuszu ze Stalinem, czego dowodem był pakt o nieagresji.

Komentarz IPN: 23 sierpnia 1939 r. w Moskwie zawarto niemiecko-radziecki układ o nieagresji, do którego dołączony został tajny protokół dotyczący podziału stref wpływów w Europie Środkowowschodniej. Polskę podzielono wzdłuż linii rzek Narwi, Wisły i Sanu. ZSRS otrzymało Estonię, Łotwę, Finlandię, a w niemieckiej strefie wpływów znalazła się Litwa. Zgodnie z tym porozumieniem 1 września 1939 r. Niemcy, a 17 września ZSRS rozpoczęły inwazję na Polskę. Rzeczpospolita znalazła się pod okupacją obu państw.

Ustalenia protokołu zostały częściowo zmienione w podpisanym 28 września 1939 r. *Traktacie o granicy i przyjaźni*. Województwo lubelskie i wschodnią część województwa warszawskiego, które w wyniku paktu Ribbentrop-Mołotow miały należeć do ZSRS, przeniesiono do niemieckiej strefy wpływów, a Niemcy w zamian oddały Litwę.

Pakt miał obowiązywać do sierpnia 1949 r., ale agresja Niemiec na ZSRS 22 czerwca 1941 r. doprowadziła do jego rozpadu.

Strona tytułowa: Plaża w Orłowie (Gdynia) w latach 30. XX w. (domena publiczna).

Ćwiczenia i odpowiedzi pochodzą ze strony internetowej Centralnej Komisji Egzaminacyjnej: <https://cke.gov.pl/arkusze/egzamin-maturalny/>

Komentarze opracowano na podstawie publikacji:

Dziurok A., Gałęzowski M., Kamiński Ł., Musiał F., *Od Niepodległości do Niepodległości. Historia Polski 1918-1989*, dostępnej również w wersji internetowej <http://www.polska1918-89.pl/>

Katarzyna Helik
Magdalena Zapolska-Downar
OBEN IPN w Łodzi